

EU na cestě k politické centralizaci

David Lipka a Josef Šíma¹

Proces evropské integrace představuje nepochybně jeden z fenoménů, který si v současnosti zasluhuje významnou pozornost. Té se mu také ostatně dostává: pořádají se konference, píšou se knihy² a na vysokých školách se dokonce studují programy, jejichž náplní není nic jiného, než studenty v tomto procesu vzdělat. To jako by naznačovalo, že Evropská integrace a Evropská unie ční před společenskými vědami coby dosud nevídaná výzva, jako cosi nového, nevysvětleného, jako teoretický problém eminentního významu.

V předkládaném textu se pokusíme ukázat, že na vysvětlení fungování Evropské unie není z hlediska stávajících poznatků společenských věd nic komplikovaného a že se nejedná o žádný kvalitativně odlišný proces od ostatních pokusů podřídit společnost politickému rozhodování. Po vysvětlení, proč Evropská unie nepředstavuje nástroj k zajištění míru a prosperity, se pokusíme vyvrátit některé námitky „taktického“ rázu, které sice přijímají popis logiky politické centralizace a fungování Evropské unie, avšak v současné situaci ji přesto vyzdvihují jako volbu nejméně špatnou.

Evropská unie není obvykle považována za cíl sama o sobě. Pokud by tomu tak bylo, pak to znamená, že se lidé dobrovolně vzdávají svých svobod ve prospěch politické organizace nikoli proto, aby se měli lépe či se cítili bezpečněji, nýbrž proto, že neradi rozhodují o svých životech a plní nadšení dávají politikům část svého bohatství, jelikož neznají lepší způsob jak s ním naložit. Pod takové tvrzení by se zřejmě ani největší zastánce politické centralizace nepodepsal. Znamená to tedy, že EU je považována za nástroj, jímž lze dosáhnout nejčastěji zřejmě míru, trvalé prosperity, či alespoň krátkodobého zisku. Zkusme prozkoumat platnost uvedených tvrzení.

Politická centralizace a mír

Tento argument spočívá na známé Hobbesově úvaze, že svobodní a nezávislí lidé žijí trvale ve stavu konfliktu, a proto chtějí-li dosáhnout míru, musí se podrobit jediné centrální autoritě, jež coby monopolní vykonavatel donucení mír zajistí. EU zde pro všechny konzistentní zastánce uvedeného tvrzení představuje pouze dílčí krok k vybudování celosvětového superstátu.³ Je taková úvaha obhajitelná? Stěžejí. Budťotíž považujeme lidi za tvory schopné argumentace a dobrovolné kooperace – například aby se mohli domluvit na společné vládě, nebo je považujeme za nesvéprávné, násilné bytosti – pak ale není lidské síly, která by mezi nimi mohla zajistit mír.

Pokud zastánci politické centralizace souhlasí s první premisou, zavírají oči před zásadním rozdílem mezi společností jako důsledkem dobrovolné kooperace na základě spo-

1 David Lipka a Josef Šíma, Katedra hospodářské politiky Fakulty národohospodářské VŠE.

2 Pro zásadní shrnutí podstaty evropské integrace viz Šíma, Josef: *Sjednocování Evropy*. PhD. disertace, VŠE, 2001.

3 Přijetí evropské ústavy je dokladem, že EU směřuje k superstátu, byť zatím na kontinentální úrovni. Pro vyvrácení hobbesovského mýtu viz Hoppe, Hans-Hermann: „Soukromé poskytování obrany“ v Šíma, Josef (ed.): *Právo a obrana jako zboží na trhu*. Liberální institut, 1999.

lečně sdílených pravidel a státem coby monopolem na donucení.⁴ Jsou-li lidé schopni domluvy, potom se mohou domluvit i na systému vynucování pravidel a řešení konfliktů, přičemž ekonomie nám odhaluje, že vhodným prostředkem není monopol, poskytující nekvalitní služby za vysoké ceny, nýbrž konkurence.⁵

Úvahy o potřebě konkurence lze doložit i historickou zkušeností. Jak prokazují evropští historikové, celé dědictví naší civilizace vzniklo právě díky absenci monopolu na donucení.⁶

Vše, co dělá Evropu Evropou, tak stojí proti myšlence politické centralizace. Jakkoli sice platí, že i ten nejmenší monopol bude poskytovat relativně horší služby a tedy hůř bránit konfliktům a násilí ve společnosti (pomíjíme fakt, že sám na násilí stojí!), váha tohoto argumentu vzrůstá s tím, jak rozšiřování jeho moci vzdaluje od lidí reálnou možnost uniknout před jeho působením.⁷

Obzvláště naivní se v tomto světle jeví přesvědčení některých intelektuálů, že zatímco naše malá národní vláda sestává z nezodpovědných, mocichtivých a ve všech ohledech nedokonalých individuí, jejichž nejlepší kvalifikací je schopnost zalíbit se masám a obelstít politické rivaly, v EU toto bude eliminováno. Lze nalézt zářnější příklad nepochopení podstaty demokratické politiky než přesvědčení, že v Evropě se z politiků-monopolistů stanou andělé, kteří budou konat dobro? Jediné, co lze oprávněně očekávat, je to, že se na celoevropské výsluní dostanou lidé, kteří budou naše malé lokální politiky převyšovat ve všech vlastnostech, které jsou v logice demokracie třeba ke zvolení. Proč by to již neměla být bezpáteřnost, chamtivost a touha ovládat ostatní?

Možná je ale ještě druhá interpretace Hobbese, kdy politici považují sami sebe za vyvolené pastýře, kteří vedou své stádo do země neomezených možností, cítí se být nadlidmi, kteří majíc na zřeteli svůj projekt obecného dobra nutí k němu i ony nesvéprávné poddané. Třebaže je tento přístup rovněž neobhajitelný, alespoň je konzistentní. Socialisté všech odstínů se nemusí potýkat s problémem jak skloubit svobodu lidí s jejich ovládnutím. Svoboda zde nemá místo. Sjednocená Evropa bez hranic pro ně představuje „politický projekt“, tj. technický problém, v němž jsou lidé „inertní hmotou, pasivními částicemi, pohybu zbavenými atomy, či přinejlepším jistým druhem vegetace, bez zájmu o způsob vlastní existence“.⁸ Proč ale potom vydávat prostředky na získání podpory pro evropskou centralizaci a pořádat referenda?

4 Více o tomto rozdílu v Franz Oppenheimer (*The State*. Fox&Wilkes, 1997), Albert Jay Nock (*Our Enemy the State*. A Free Life Editions Book, 1973), Murray Rothbard (*The Ethics of Liberty*. New York University Press, 1998), Wendy McElroy („Defining the State and Society“, *The Freeman*, sv. 48, č. 4).

5 Molinari, Gustave de: *The Production of Security*. The Center for Libertarian Studies, 1977 [1849]. O motivacích ke vzniku pravidel mírové spolupráce bez centrální autority se lze dočíst v Benson, Bruce L.: „The Impetus for Recognizing Private Property and Adopting Ethical Behavior in a Market Economy: Natural Law, Government Law, or Evolving Self-Interest“, *The Review of Austrian Economics*, sv. 6, č. 2, 1993.

6 „Tajemství úspěchu leží v diversitě, jež je nutná k evoluční konkurenci. Vedla ke zkracení státu a respektu práv jednotlivce, což zase přispělo k růstu a bohatství. Velké štěstí Evropy spočívalo v tom, že nedošlo k centralizaci politické moci.“ Radnitzky, Gerald: „European Integration: Evolutionary Competition Against Constructivist Design“, *Přednáška na Mont Pelerin Society Meeting*, 1990, str. 4.

7 Jak vysvětluje H. Berman ve svém pojednání o vývoji práva: „Existují-li pluralitní systémy práva, mohou oběti nespravedlivých zákonů utéci z jedné jurisdikce do druhé ve jménu rozumu a svědomí.“ Berman, Harold J.: *Law and Revolution*. Harvard University Press, 1983, str. 146.

8 Jak v jiném kontextu poznamenal Bastiat. Bastiat, Frédéric: *The Law*. Foundation for Economic Education, 1994. str. 30.

Politická centralizace a prosperita

Druhý obvyklý argument tvrdí, že k zajištění prosperity je třeba, aby stát svou regulací vymezil rámec, do něhož následně vpustí trh, který zajistí prosperitu. Platí sice, že kdyby státní regulace byla prostředkem k zajištění prosperity a míru na národní úrovni, pak by ke splnění těchto cílů na celoevropské úrovni nejlépe posloužila celoevropská regulace. Těžko však hledat mylnější premisy.

Ekonomie nás učí, že pouze jednotliví lidé skrze své jednání demonstrují vlastní přání, svou ideální cestu životem, svůj pohled na blahobyt. Potřebují snad k tomu, aby prostřednictvím dělby práce a směny snáze naplňovali svá přání, stát? Musí existovat centrální regulace, vymezující s čím a jak obchodovat? Je třeba nejvyššího arbitra sporů? Miliony transakcí mezinárodního obchodu, jež se odpradáвна uskutečňují za podmínek „mezinárodní anarchie“, dokreslují závěry ekonomie, že nic takového třeba není. Právě naopak. Každá regulace podnikání a omezování vlastnických práv krůček po krůčku zkresluje tržní ceny, a tím znemožňuje podnikatelům provádět ekonomickou kalkulaci a racionálně alokovat vzácné zdroje. Bez ohledu na motivace politiků a úředníků se z ekonomického řádu stává chaos, jehož důsledkem je stále větší plýtvání.⁹ Není snad naivní očekávat, že se situace zlepší další centralizací? Ujme se snad – v Keynesově duchu – vědeckého řízení ekonomiky ekonomická aristokracie a bude jemným doladováním zařizovat kontinuální prosperitu? Popře snad Evropský parlament apodikticky platné zákony ekonomie?

Situace se nicméně v jednom ohledu změní. Čím větší je totiž společnost, jíž se politici snaží regulovat, tím hůře jsou dopady jejich počínání viditelné – je třeba ekonomické teorie, abychom toho byli schopni. To neznamena, že by nebyly patrné. Právě naopak, projevují se v nemenší míře, avšak jejich komplexita umožňuje politikům lépe skrývat jejich příčiny za cizí zlé podnikatele, levnou práci lidí z chudých zemí či špatnou náladu. Nic z toho není pravdou, avšak protože jsou strůjci těchto opatření dále od lidí, jejichž životy ve velkém měřítku ničí, delší je i kauzální řetězec příčin vedoucích od zavedení opatření k ochuzení daného konkrétního jednotlivce. Proto i zpětná kontrola konání politiků a jejich pomocníků bude v případě centralizace daleko slabší. Lidé si budou ještě méně vědomi, co je politik za člověka, co vlastně chce a jaké jsou důsledky jeho vlády. Kdo si například dnes mimo ekonomů všimne inflačního eura a prohodí cosi o nenasatnosti vlády, stejně jako si všiml dříve inflační liry a nezodpovědnosti italské centrální banky, když existovalo porovnání s německou markou?¹⁰

Krátkodobý zisk

Poslední argument tvrdí, že politická centralizace je pro nás výhodná, neboť alespoň krátkodobě získáme více, než čeho se budeme muset vzdát. Jeho zastánci se tetelí před zdroji z Kohezního fondu a z dalších zdrojů, jež přitečou do české kotliny ve formě euro-dotací.¹¹ Co to znamená? Znamená to, že ostatní obyvatelé Evropy budou násilím

⁹ Viz Mises, Ludwig: *Planned Chaos*. Foundation for Economic Education, 1981 [1947].

¹⁰ Více o logice měnové konkurence z pera centrálního bankéře viz Šíma, Josef (ed.): *Jerry Jordna – Změněná úloha centrálních bank v XXI. století*. Liberální institut, 1999. Více o nebezpečí celosvětové měnové kartelizace viz Rothbard, Murray: *Peníze v rukou státu*. Liberální institut, 2002.

¹¹ Zatímco v médiích se obvykle hovoří o částce 41 mld. euro, která má přitéci do přístupujících zemí v letech 2003–2006, ukazuje se, že po odečtení různých poplatků a nepředvídaných položek se tato částka scvrkne na 10,6 mld. Srov. Tupý, Marián: „EU Enlargement: Costs, Benefits, and Strategies for Central and Eastern European Countries“, *Cato Policy Studies*, č. 4, červenec 2003, str. 3.

připraveni o část svého bohatství, které my budeme moci zkonsumovat. Znamená to, že se projekt EU nabízí jako možnost žít na úkor ostatních. Taková nabídka se zdá být nemravná, ale zcela jistě je krátkozraká. Každé takové parazitování jedné skupiny lidí na druhé způsobuje rozklad společenských sil. Ve společnosti přestává vládnout harmonie a produktivní aktivity jsou opouštěny.¹² Je-li možné žít trvale na úkor ostatních, stojí za to ještě něco tvořit?

Zázrak trhu spočívá právě v tom, že lidé mohou spolupracovat a zvyšovat svůj blahobyt, aniž by tím blahobyt ostatních trpěl.¹³ Nic takového nám však evropská centralizace nenabízí. Nabízí jen odkrojení další části ze sféry dobrovolné produktivní kooperace. Doufat, že se jako mávnutím kouzelného proutku politici v EU změní a stanou se nadlidmi vedoucími evropskou společnost rozbouřenými vodami partikulárních zájmů k oceánu blaženosti, je proto více než naivní.

Společenské vědy nám tedy ukazují, že politická centralizace nevede k cílům míru a prosperity, jak se to její zastánci snaží vidět. Proti uvedeným závěrům lze jen obtížně argumentovat. Existuje nicméně jedna praktická námitka, která sice nezpochybňuje uvedené závěry, avšak poukazuje na fakt, že tyto závěry neposkytují žádné vodítko v situaci, kdy se nerozhodujeme mezi ideálním stavem řádu svobodné společnosti na straně jedné a centralizovaným ne-řádem Evropské unie na straně druhé. Zdůrazňuje se, že stojíme před volbou mezi národními státy, které odebírají svým obyvatelům různé velké části jejich majetku a včleňují je do tzv. veřejné sféry, a EU, která činí v podstatě totéž. Jinak řečeno, vzdělaní zastánci i odpůrci integrace shodně vědí, že ve veřejném prostoru žádné bohatství nevzniká, pouze se přerozděluje, což vede ke konfliktům a omezování produktivních aktivit. Logika argumentu je jasná. Každý chce ze společného koláče získat co největší díl, neboť pokud tak neučiní, nemůže si ušetřený dílek ponechat na později – „Co neurve sám, urvou jiní“. Vedení svými zájmy tak všichni drancují produktivní síly společnosti, společný koláč se zmenšuje, neboť nikdo nechce pracovat a tvořit, když lze snadno žít na úkor ostatních. Tragédie obecní pastviny se projevuje v celé síle.¹⁴

Míra socialismu

Zastánci a odpůrci, pohybující se na této úrovni debaty, se však liší v hodnocení toho, zda Evropská unie v porovnání s naší (smutnou) realitou představuje zlepšení či nikoli. Aby mohla být EU prostředkem k blahobytu, musí vést, jak jsme ukázali, ke zmenšení veřejné sféry, a tedy zvětšení prostoru pro produktivní soukromý sektor. Je tomu tak? Porovnejme situaci na jednoduchém příkladě. Představme si, že pekař z Prahy vyprodukuje za den 100 housek. 47 musí odevzdat českému státu,¹⁵ který mu „na oplátku“ ohlídá jeho pekárnu, uspoří za něj na důchod a poskytne pomoc potřebným. Pekař sice ví, že stát jako monopol mu poskytne horší ochranu, méně pomoci potřebným a nižší důchod, ale není

12 Lze to ilustrovat opět na příkladě EU. V době, kdy začínal fungovat Kohezní fond, jehož cílem je vyrovnat rozdíly ve výpělosti různých částí unie, žilo v oblastech, na které se pomoc vztahovala 44 procent obyvatel. Do roku 1997 toto číslo vzrostlo na 52. Srov. Tupý, op. cit., str. 17.

13 Viz Rothbard, Murray: „O užitku a ekonomii blahobytu“ v *idem*, *Ekonomie státních zásahů*. Liberální institut, 2001.

14 K této problematice viz pionýrskou práci Mises, Ludwig von: *Nationaloekonomie*. Philosophia Verlag, 1940. Viz také Gordon, Scott H.: „The Economic Theory of a Common-Property Resource: The Fishery“. *The Journal of Political Economy*, sv. 62, č. 2, duben 1954; Hardin, Garrett.: „The Tragedy of the Commons“, *Science*, č. 162, 1968.

15 Velikost veřejného sektoru – státu – v České republice se blíží 47 % HDP, čímž překonáváme průměr států EU a celosvětově se v tomto ukazateli řadíme na nelichotivé přední příčky.

jiné volby. Za zbylých 53 si chce koupit, řekněme, boty. Nemůže si koupit ty, co se mu nejvíce líbí, neboť ševce z Milána se rozhodl stát diskriminovat – uvalil na jeho boty cla, a pekař na boty i clo dohromady nemá. Rozhodne se proto pro ošklivější a dražší od ševce ze Zlína. Ani zde ale neuspěje. Stát totiž uznal, že tyto boty v zimě příliš kloužou, a tak je „v pekařově vlastním zájmu“ zakázal vyrábět. Koupí si náš pekař nakonec boty čínské, má-li to štěstí, že se jim podaří uniknout pozornosti českých celníků, kteří by je v případě „úspěšného zásahu“ pod různými záminkami dopravili místo na trh do spaloven komunálního odpadu.

Nyní si představme, že za ševcem přijdou český a italský politik a oznámí: Jsme pro volný obchod a svobodu pohybu. Pekař pak oprávněně očekává, že tito zruší cla, kontroly na hranicích i regulaci toho, co si smí za vydělané prostředky koupit. Jinak řečeno očekává, že stát mu ponechá svobodu nakládat s jeho majetkem, jak se mu zachce. Pekař souhlasí – stane se zastáncem integrace.

Rád by si i coby občan EU vyrobil svých sto housek, ale nějak to nejde. Musí totiž zvýšit mzdy svým zaměstnancům (či snížit pracovní dobu), neboť na to prý mají „sociální právo“.¹⁶ Učiní tak, ale jednoho propustí, je pro něj příliš drahý. Místo 100 housek jich pak vyrobí jen 90.¹⁷ Z nich mu ale stát neodebere 42, jak by na základě své „národní“ zkušenosti očekával, ale 44, neboť svobody prý něco stojí a jeho stát se dosud dopouštěl nepovoleného daňového dumpingu.¹⁸ Takže daně rostou. Ale ani to není vše. Najednou zjistí, že švec v Turíně již nevyrábí ty pěkné a levné boty, neboť se nějak nezdály evropským regulátorům, ale na místo toho vyrábí úplně stejné boty jako švec český a také maďarský, německý či francouzský. No nic, stále jsou zde boty čínské. Ale ani to již neplatí. Ať již z důvodů větší efektivity či tzv. společné obchodní politiky, čínské boty přestanou pro českého zákazníka existovat.¹⁹ Uspěl-li v předchozí situaci český celník, bylo možné jet do Polska a v oněch botách prostě přes hranice přijít. Avšak v Evropské unii je to již k nejbližším levným botám mnohem a mnohem dále.

Podobné je to i s dalšími „svobodami“. Nastěhovat se sice náš pekař může, kam chce, ale až tehdy, kdy k tomu nebude mít žádný důvod, kdy bude po celé Evropě svázán stejnou regulací a zdaněním. Stejně tak jeho děti budou moci studovat u ševce z Milána, avšak pouze za podmínky, že ten je naučí dělat úplně stejné boty stejným způsobem jako jinde v Evropě.

To, co nám EU nabízí tedy není skutečná svoboda. Sice se nám v jistém ohledu zvětší možnost soukromé kooperace, avšak pouze na úkor jiného a většího omezení. Prvním důkazem může být samotná existence politické organizace zvané EU. Jestliže by proklamované svobody byly opravdu tím, čeho se má integrací dosáhnout, nebylo by Evropské unie třeba. Integrace vzniká dobrovolnou kooperací lidí, kteří v ní vidí nástroj k růstu bohatství. Proč by se ostatně všichni politici bok po boku hnali do systému, který by omezoval jejich

16 Dohlížet na naplňování těchto a dalších „práv“ bude 5 161 nových úředníků, které zamýšlí najmout EU k zajištění plnění regulace v přistupujících zemích. Srov. „Commission Starts Recruitment Search in Accession countries“ *EUobserver*, 19. 2. 2003.

17 Má-li štěstí, že nepodniká v zemědělství, neboť tam určuje produkované množství přímo Evropská unie. Tak například slovenští zemědělci měli zájem pěstovat 400 000 ovcí, ale evropské úředníky uznali za optimální pěstovat pouze 218 000. Srov. Tupý, op. cit. str. 11.

18 K nesmyslnosti ekonomické argumentace ve prospěch mezinárodní daňové harmonizace viz Salin, Pascal: *Ekonomická harmonizace*. Liberální institut, 2003.

Příkladem z nedávné doby je rozhodnutí Norska, které by nečlen Evropské unie ustoupilo nátlaku Evropské komise a upustilo od daňového zvýhodňování investic směřujících do severních řídců obydlených oblastí. Evropská unie se obávala, že tyto daňové výhody „odlákají investice z EU“. Srov. „EEA Rules Could Cost Up to 30 000 Norwegian Jobs“, *EUobserver*, 21. 2. 2003.

19 Nejvýmluvnější je zde příklad Estonska, které bylo nuceno v rámci předvstupních vyjednávání zavést 10 794 nových cel na zboží pocházející ze zemí mimo Evropskou unii. Srov. Sally, Razeen: „The Free Trade in Practice, Estonia in the 1990's“ *Central European Review*, 10. 7. 2000.

moc? Kdyby omezení vlastní moci bylo jejich cílem, mohli to přeci udělat již dávno, asistence politiků z jiných zemí k tomu není třeba. Evropská unie jako politický projekt jen stěží povede k něčemu jinému než nárůstu veřejného sektoru vyjádřeného objemem státem zkonfiskovaných prostředků k celkovému bohatství. Ostatně liberalismus se svým důrazem na svobodu, mír, právo a harmonii, není rozpoznán coby žádoucí stav, nýbrž je naopak považován za „největší zdroj slabosti Evropské Unie”.²⁰

Tvorba pravidel

I kdybychom připustili, že velikost veřejného sektoru měřená např. podílem veřejných výdajů na HDP poklesne, neznamená to, že škodlivé zásahy státu do ekonomiky poklesnou a že je tedy EU nástrojem k blahobytu. Stát totiž neovlivňuje, jak jsme výše ukázali, společnost jenom tím, že odebírá prostředky těm, kteří je produkují. Stát také tyto prostředky k něčemu využívá. Může je přímo či prostřednictvím státem produkováných služeb přerozdělit, čímž vnáší do ekonomiky chaos,²¹ nebo je může využít na tvorbu a vynucování pravidel. Zde se obvykle předpokládá, že v podstatě pravidel a standardů je, že čím jsou univerzálnější, tím lépe. Proti této argumentaci není zdá se úniku – jsou-li pravidla prospěšná, pak ještě prospěšnější budou v případě aplikace na celou Evropu. A Evropská unie to zajistí – řečeno v evropském žargonu, zharmonizuje.

I tato aktivita je však z hlediska cílů míru a prosperity negativní, jakkoli paradoxní se to u činnosti označované termínem, jehož kořenem je slovo harmonie, může zdát. Důvodem je, že musíme odlišit dva typy pravidel. Pravidla soukromého vlastnictví představují skupinu, kde o žádné harmonizaci nemá smysl hovořit. Tato pravidla jsou již ze své podstaty univerzální a mohou být pouze dodržována či porušována. Druhou skupinu tvoří pravidla, která je možno nazvat konvenčními a která lidé dobrovolně přijímají, aby si usnadnili vzájemnou kooperaci. Příkladem mohou být různé technické standardy, normy jakosti atp.

Zde má o harmonizaci smysl hovořit. Důvodem, proč nelze považovat EU za pozitivní činitel v tomto procese není skutečnost, že by existence jednotných pravidel byla sama o sobě na škodu. Důvodem je, že o optimální míře harmonizace není možné na žádném teoretickém základě rozhodnout, tím méně na základě politického rozhodování.²² Teoreticky můžeme pouze stanovit, jaké jsou podmínky, za kterých bude nejspíše dosaženo takové míry harmonizace pravidel, která je z hlediska lidského jednání optimální.

Odpovědí na tuto otázku je svobodná konkurence. Nemůžeme tedy říci, že centralizace tvorby pravidel, ke které v Evropské unii dochází,²³ je nutně negativní, můžeme ale říci, že pokud je náhodou pozitivní – ve smyslu kopírování toho, co by bylo dosaženo na svobodném trhu – pak to nevyplývá z podstaty procesu, kterým se o ní rozhoduje, ale jemu navzdory. Pomineme-li násilnou podstatu státní legislativy, v jejímž případě nelze hovořit

20 Mathieu, Jean-Luc: *L'Union européenne*, Presses Universitaires de France, řada „Que sais-je?“, Paříž, 1994.

21 Viz Rothbard, Murray: *Ekonomie státních zásahů*. Liberální institut, 2001, kap. 5.

22 Politické rozhodování je naprosto arbitrární. Tak např. Romano Prodi nedávno slíbil zredukovat množství evropské legislativy o 25 %. Zůstává tajemstvím na základě jaké úvahy k tomuto číslu dospěl., Srov. Tupý, op. cit., str. 4.

23 Více než polovina nových zákonů je dnes již tvořena v Bruselu. Viz „Snoring while a superstate emerges?“ *The Economist*, 8. 5. 2003.

o tom, že je důsledkem svobodných rozhodnutí lidí, jichž se týká,²⁴ je klíčovým problémem pro tvůrce těchto pravidel nedostatek zpětné vazby.

Jedná se o analogický argument, kterým Rothbard vysvětluje maximální možnou velikost jedné firmy. Chybí-li vnější trhy pro činnosti, které firma provádí, chybí i možnost porovnání, zda je její činnost racionální či nikoli – chybí jí možnost ekonomické kalkulace. Čím méně je pak činností, u nichž existuje externí trh, a čím jsou tyto trhy užší, tím více se racionální alokace zdrojů mění v plýtvání a chaos.²⁵ V případě pravidel se jedná o podobnou věc. Chybí-li konkurence mezi různými systémy pravidel – umělou centralizací je vytvořen jediný tvůrce pravidel – ztrácí tento tvůrce schopnost generovat pravidla kvalitní. Politický projekt centralizace pod značkou EU je totéž jako snaha vytvořit celoevropského výrobce automobilů. Jakkoli se to zdá absurdní (navzdory faktu, že v případě letadel už tento pokus proběhl), škodlivé dopady budou v případě pravidel nemenší. Blahobyt je třeba vytvářet, nepadá jako mana z nebe, a institucionální podmínky jsou klíčovou podmínkou pro jeho generování.

I když tedy pomineme násilnou (politickou) podstatu evropské integrace (zdanění), i když přisoudíme všem europolitikům a eurobyrokratům ty nejlepší úmysly, přesto nikdy nemohou uspět. Pouze kooperující lidé určují optimální míru harmonizace, standardizace či naopak diverzifikace.²⁶ Stačí, aby jim nikdo nebránil. Politici by prospěli integraci, kdyby přestali do dobrovolné kooperace lidí zasahovat. Jakkoli se nám snaží namluvit, že dnes je svět složitější a že bez nich to nejde, nemají pravdu. Růst komplexnosti společnosti hovoří naopak proti nim. Nedokázali plánovat život malých společností, tím méně jim to půjde ve velkém.²⁷

Špatné versus horší

Nejsou ale uvedené argumenty v rozporu se základy moderní ekonomie? Existuje vůbec nějaká objektivní možnost jak mezi dvěma zly porovnat? Na jakém základě můžeme porovnávat různé typy násilných zásahů, aniž bychom se dopustili meziosobního srovnávání užitku? Měřítka ve velikosti veřejných výdajů je jistě spíše orientační, a ačkoli lze říci, že nižší daně (menší veřejný sektor) vedou k vyšší prosperitě,²⁸ vzhledem k faktu, že různé daňové systémy dopadají různým způsobem na odlišné skupiny obyvatel a jednotlivce, jen obtížně můžeme říci, že je jeden ze systémů obecně preferován. Nebo uvažme situaci, kdy navzdory tomu, že evropská pravidla mají kvůli procesu svého generování tendenci být méně kvalitní než pravidla národní (existuje zde nižší selekční tlak na přijetí kvalitních pravidel), objeví se jistá sféra – např. v odvětví telekomunikací či elektroenergetiky – kde bude evropská regulace mnohem méně škodlivá, než jak je tomu u nás. Co když jsou právě tyto oblasti pro naši zem klíčově významné? Která situace je „lepší“?

24 O tom, proč demokratické rozhodování nevede ke společensky optimálním výsledkům viz např. Boettke, P. J. – Leeson, P.: „Hayek, Arrow, and the Problems of Democratic Decision-Making“, Global Prosperity Initiative Working Paper č. 12, *Mercatus Center*.

25 Rothbard, Murray: *Man, Economy, and State*. Mises Institute, 1993, str. 548.

26 Blíže viz Salin, Pascal: op. cit.

27 O možnosti úspěšně alokovat zdroje pomocí necenových mechanismů viz Hayek, F. A.: „The Use of Knowledge in Society“, v *Individualism and Economic Freedom*, University of Chicago Press, 1980.

28 Viz Gwartney, James – Lawson, Robert: *Economic Freedom of the World: 2003 Annual Report*. Fraser Institute, 2003.

I další otázky zajisté mohou být zajímavé. Sklouzávají nicméně pouze po povrchu skutečných problémů. My v našem rozhodování o Evropské unii nesrovnáváme primárně dva stavy – státní zásahy dnes existující v České republice se zásahy dnes existujícími na celoevropské úrovni. Lidé neporovnávají dva statky poskytované různými výrobci – chci právní ochranu od EU, a. s. či od ČR, s. r. o. Při rozhodování o variantě vstupu či nevstoupení do (vystoupení z) EU nerozhodujeme ani tak o současných regulacích a deregulacích, jako spíše o *mechanismech*, jak se o těchto věcech bude rozhodovat v budoucnu. Rozhodujeme o procesu, jímž se v budoucnu budou generovat instituce, které ovlivní fungování celé společnosti. A zatímco pekař z našeho příkladu, žijící ve svobodné společnosti, by byl svrchovaným pánem nad svým majetkem, tentýž pekař žijící v České republice je už pouze jedním z 5 milionů voličů, kteří nepřímo rozhodují o tom, jak velká část soukromého majetku spadne do ringu politického přerozdělování. V EU pak bude tento pekař článkem ještě mnohem menším.

I kdyby tedy v současné EU nakrásně převládal pocit, že nejlepší je ponechat lidem co největší část koláče, který si upečou, neznamenaloby to nutně, že jim zbude více než bez EU. Dokud bude převládat mylná představa, že pravidla se nejlépe generují na centrální úrovni a že „harmonizace“ všeho je smysluplná, můžeme očekávat jen rostoucí chaos a úpadek. I instituce jsou totiž produktem, byť možná poněkud specifickým. Platí však pro ně stejně jako pro každý jiný produkt, že jejich nejlepší kvality bude dosaženo v procesu konkurence – a právě konkurence se evropskou centralizací ztrácí. Lze to formulovat ještě jinak. Rozhodnutí mezi EU a národním státem není ani tak rozhodnutím mezi různými produkty, ale daleko spíše volbou mezi způsoby, jak různé produkty vyrábět. A zde je volba jasná. Lépe 25 byť špatně fungujících „firem“ než jeden monopol.

Vstupem do EU provedeme další obtížně zvrátitelný krok směrem k centralizaci politizaci společnosti. Tvzení, že nově nabytá moc nepovede k jejímu úplnému využití – že v EU jsou lepší lidé a lepší politici, kteří vědí, že svoboda je nezadatelnou hodnotou, je pouhým přáním, které však logiku fungování společnosti nijak nezmění. Obdobně jako dnes zastánci evropské centralizace argumentovali i zastánci měnové unifikace v USA, když v roce 1913 zakládali federální centrální banku. Ta za několik málo let způsobila nejhorší ekonomickou depresi v dějinách lidstva.²⁹ Obdobně smýšleli i proponenti federální daně z příjmu v USA a prohlašovali, že navždy zůstane jen nadmíru omezeným nástrojem. To, že nyní spolu s později vynalezenou daní na sociální zabezpečení odebírá téměř čtvrtinu příjmů Američanů oproti 1 % před první světovou válkou, je historickým faktem. Ještě více varující by však pro nás mělo být zjištění, že zatímco před 90 lety byl podíl místních a státních daní vůči federálním 4 ku 1, dnes je to méně než 1 ku 2 a to přesto, že se velikost místních daní více než zdvojnásobila!³⁰ Lze snad nalézt pádnější historickou ilustraci logiky fungování politické integrace?

Očekávat v případě EU zásadně odlišný vývoj může snad jen naivní snílek. Poznotek ekonomie, že na incentivech záleží vždy a všude, je nezvratitelný. Jakmile jednou zavedeme možnost žít na úkor ostatních, dá ohromnou práci zvrátit to zpět. Není to jistě nemožné, ale proč si všechno to utrpení neušetřit?

29 Viz Rothbard, Murray: *America's Great Depression*. Sheed and Ward, Inc., 1975. Česky blíže viz Šíma: *Trh v čase a prostoru*. Liberální institut, 2000.

30 Blíže viz Higgs, Robert: *Crisis and Leviathan, Critical Episodes in the Growth of American Government*. Oxford University Press, 1989, kap. 5 a 6.

Abstrakt

European integration is usually taken as a means to attain peace and prosperity or at least some short run benefits. Nonetheless political centralization is not conducive to peace. The opposite erroneous reasoning stems from Hobbesian concept of society. Much the less is centralization a necessary condition for prosperity. Arguments for short run benefits are both ethically flawed and economically shortsighted. Even granted the choice is not between the EU on the one hand and an ideal society on the other but rather between two “bads” it is possible to maintain the thesis the European centralization makes our society worse off compared to the present existence of nation states. Empirically it is supported by widening of the public sector in the EU. There, no wealth is produced but only consumed. Another thesis is based on the logic of norm production. The EU monopoly must entail counterfactually worse outcomes than quasi-competition among nation states. However, the key argument is that nowadays one should concentrate not on the current state of affairs but on the processes of future emergence of institutions. EU is definitely a barrier on the way to attain optimal institutional outcomes. It opens up new room for waste, hinders harmony and causes conflicts. As the history of the US proves threats like these regularly materialize.